

kama oko Mađarske 1934. i oko Rumunjske 1935. te na utrci Rund um den Hochschwab 1933, koja se vozila u spomen na njegova slavnoga prethodnika Franju Gregla. God. 1936. nastupio je na znamenitoj međunarodnoj utrci Tour de France. Njemu u spomen u Ivanić-Gradu se od 1971. održava utrka Memorijal »Stjepan Grgac«. Povodom 100. obljetnice njegova rođenja, Općina Bistra podigla je 2009. spomen-popsrje u njegovu rodnom mjestu.

R.

Grgac, Vera, pjesnikinja i prozaistica (Zagreb, 4. II. 1954.). Osnovnu školu završila u Bistri, srednju medicinsku u Zagrebu, gdje je 1980. diplomirala na Višoj medicinskoj školi. Od 1980. do umirovljenja 2019. predavala je stručne predmete u Školi za medicinske sestre Vinogradska u Zagrebu. Od djetinjstva živi na obiteljskome imanju u Novakima Bistranskima, sudjelujući u kulturnome životu i zalažući se za očuvanje bistranskoga govora i običaja, a bavi se i istraživanjem lokalne povijesti, o čemu priloge objavljuje u glasilima i časopisima. Objavila je kajkavske zbirke poezije *Bistra stara i naša* (2009), *Zakaj, za kaj* (2011), *Zgubljeni ljudi* (2012) i *Dej naj* (2015), standardom pisanu zbirku pjesama *Arhitektura savjesti* (2014; nagrada »Rikard Jorgovanić« 2015), zbirku poslovice *Male rieči ke čude veliju* (2016) te etno zbirku i priručnik o narodnoj medicini *Majkina vraštva, vračejne i vračitelji* (2019). Prozu i poeziju objavljuje u časopisima i zbornicima recitala u Krapini, Varaždinu, Svetome Ivanu Zelinu, Mariji Bistrici i Rešetarima. Kao izvorna govornica bistranskoga govora često interpretira vlastite i stihove drugih autora na radijskim postajama i kulturnim priredbama. Tekstovima o vjerskoj povijesti, o bistranskome kraju i njegovim znamenitim stanovnicima, napose

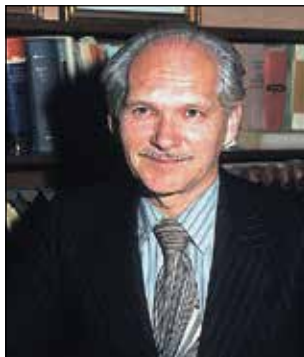

DRAGUTIN **GRGAS - BELI**

STJEPAN **GRGAC**

MIRKO DRAŽEN **GRMEK**

pjesnicima, zastupljena je u monografiji *Bistra* (2014). Dobitnica je priznanja za humanitarni rad, prve nagrade »Stjepan Kranjčić« za putopis *Naša bistrička hodočašća* (2010), plakete »Mihovil Pavlek Miškina« za dijalektalno pjesništvo (2016), nagrada za kajkavsko pjesništvo (Krapina, 2016. i Sveti Ivan Zelina, 2018) te nagrade »Kaštelanske štorije« za esej (2016). Više puta sudjelovala je na svehrvatskoj jezično-pjesničkoj smotri Croatia rediviva ča-kaj-što u Selcima na Braču, gdje je 2022. nagrađena Maslinovim vijencem (*poeta oliveatus*), a izabrani kajkavski stihovi uklesani su joj na mramorni Zid od poezije. Članica je Društva hrvatskih književnika.

V. HORVATIĆ-GMAZ

Grgas, Dragutin - Beli, kipar i slikar (Zaprešić, 9. III. 1951 – Zaprešić, 21. IX. 2019.). U rodnom mjestu odrastao i pohađao školu, diplomirao kiparstvo na ALU u Zagrebu 1976, u klasi Ivana Sabolića. Izlagao u zemlji i inozemstvu na više samostalnih izložbi kao i na skupnima, npr. u Francuskoj, Španjolskoj, Njemačkoj i Kubi. Autor je dvadesetak javnih spomenika (Zvonimir Rogoz u Zaboku, Ivan Perkovac u Šenkovcu, Ivana Brlić Mažuranić u Prigorju Brdovečkome, Mihovil Krušlin u Ključu Brdovečkome, Franjo Tuđman i Ilija Gregorić u Brdovcu, Stjepan Grgac u Bistri, hrvatski branitelji u Jablanovcu i dr.). Sudjelovao je na kiparskim kolonijama u zemlji i inozemstvu i organizator je kiparskih saziva u Zaprešiću (Vršilnica), u Pušći (Ivanjski krijes), u Staroj Gori u Sloveniji (Mlin o veter) te na otoku Olibu (Česmina–Quercus ilex). Bio je voditelj nekoliko galerija, član više udruga likovnih stvaratelja te promotor likovne kulture zaprešićkoga i brdovečkoga kraja. Od 2015. sve do smrti bio je predsjednik Ogranka Matice hrvatske u Zaprešiću. Zagrebačka mu je županija 2019. dodijelila Nagradu za životno djelo.

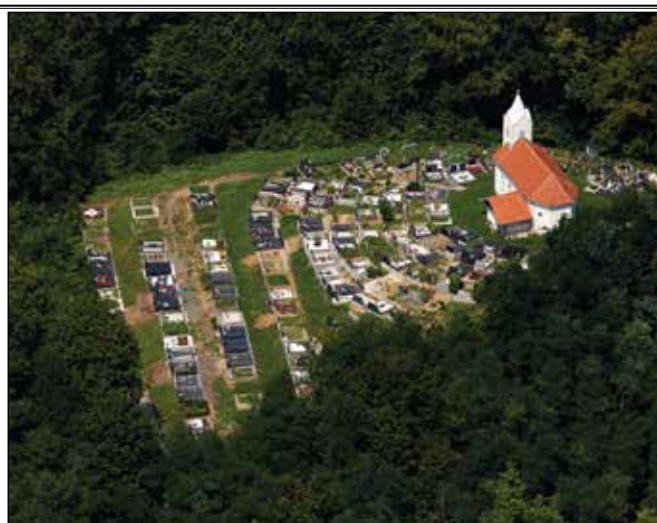
LIT.: S. Špoljarić, Dragutin Grgas Beli, Zaprešić 2021.

M. IVANJEK

Grmek, Mirko Dražen, povjesničar medicinskih znanosti (Krapina, 9. I. 1924 – Pariz, 6. III. 2000). Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Zagrebu, gdje je 1942. maturirao, a Politehničku akademiju pohađao je u Torinu i Lucci. Pridružio se antifašističkomu pokretu u Italiji, a potom francuskomu Pokretu otpora stekavši čin poručnika. Nakon rata vratio se u Zagreb, gdje je 1951. diplomirao na Medicinskom fakultetu i 1958, prvi u Hrvatskoj doktorirao povijest medicine. Na Sorbonnei je 1971. doktorirao filozofiju. Radio je u Institutu za medicinska istraživanja pri JAZU u Zagrebu, gdje je 1952. osnovao i do 1960. vodio Odjel za povijest medicine, a 1960. osnovao Institut za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih znanosti te bio njegov ravnatelj do 1963. God. 1954. bio je suosnivač Znanstvenoga društva za povijest znanstvene kulture Jugoslavije. Od 1954. na zagrebačkome Medicinskom fakultetu predavao je kolegij Uvod u medicinu (za koji je napisao istoimeni udžbenik, 1961, izdanje iz 1996. u suautorstvu s Antunom Budakom i suradnicima), naslijedivši na Katedri Andriju Štampara, a za honorarnoga izvanrednog profesora povijesti medicine izabran je 1960. Od 1963. bio je znanstveni savjetnik u Nacionalnome centru za znanstvena istraživanja (Centre national de la recherche scientifique) te istodobno predavao povijest medicine i biološke znanosti u Školi za visoke studije (École pratique des hautes études) na Sorbonnei, na kojoj je od 1973. do umirovljenja 1989. bio ravnatelj studija za povijest znanosti. God. 1964–68. predavao je u Institutu za povijest znanosti na Sorbonnei, a 1972–87. filozofiju znanosti na Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku. Stekao je počasni doktorat Sveučilišta u Lausannei (1987) i Sveučilišta u Bologni (1998). Bio je predsjednik Međunarodne akademije za povijest znanosti (1981–86), laureat triju francuskih znanstvenih akademija (Akademije znanosti 1967; Francuske akademije 1968, Nacionalne medicinske akademije 1974), počasni član Američke akademije znanosti, dopisni član JAZU (1966), počasni član Akademije medicinskih znanosti Hrvatske (1993) i Hrvatskoga liječničkog zbora (1994). Bio je glavni urednik *Liječničkoga vjesnika* (1954–58), urednik *Archives internationales d'histoire des*

MAUZOLEJ OBITELJI JELAČIĆ, 1884, po nacrtu H. BOLLÉA, ZAPREŠIĆ

GROBLJE S KAPELOM SV. DUHA, XVII. ST., PRIGOREC

sciences (1962–72), suosnivač i glavni urednik *History and Philosophy of the Life Sciences* (1979) te glavni urednik *Histoire de la pensée médicale en Occident* (1995–99). Urednik je zbornika *Iz hrvatske medicinske prošlosti* (1954) i izabranih članaka A. Štampara *U borbi za narodno zdravlje* (1966). Jedan je od pokretača, pomoćni te glavni urednik *Medicinske enciklopedije* (1956–74), znanstveni ravnatelj *Encyclopédie internationale des sciences et des techniques* (1968–73), suradnik *Enciklopedije Jugoslavije*, *Enciklopedije Leksikografskoga zavoda*, *Hrvatskoga biografskog leksikona*, *Hrvatskoga leksikona*, *Dictionary of Scientific Biography*, *Encyclopaedia universalis*, *Encyclopédie de la Pléiade* i dr. Istraživao je utjecaj bolesti na razvoj civilizacija istočnoga Sredozemlja (*Les Maladies à l'aube de la civilisation occidentale*, 1983), uveo pojam *patocenoze* kao dinamičke zajednice bolesti te prikazao početak, uzrok i širenje AIDS-a (*Histoire du sida*, 1989). Bavio se doprinosom hrvatskih liječnika svjetskoj medicinskoj baštini (*Santorio Santorini i njegovi aparati i instrumenti*, 1952) te povijesnim razvojem filozofije i medicine (*La Première révolution biologique*, 1990). Proučavajući stariju medicinsku literaturu, sastavio je *Hrvatsku medicinsku bibliografiju* u tri sveska (1955–84, posljednji s Vladimirom Dugačkim). Za Domo-vinskoga rata, tumačeći istinu o Hrvatskoj, objavio je *Le Nettoyage ethnique* (suautor, 1993) uvodeći pojam *memoricid* kao sustavno uništavanje kulturne baštine u svrhu zatiranja tragova i spomena jednoga naroda. Rezultat istraživanja arhivske građe o pobuni Hrvata i Bošnjaka u Villefrancheu objavio je u *Les Révoltés de Villefranche* (suautor, 1998). U svojemu jedinom književnom djelu, zbirci pjesama *Mistika riječi* (2000) nastalih 1942–45, u *Krapinskome sonetu* prisjetio se rod-noga mjesta. Suradivao je s Kulturno-prosvjetnim društvom Hrvatskih zagoraca »Matija Gubec«, koje mu je u svojoj Biblioteci objavilo djela o I. K. Lalanguu *Prvijenac hrvatske medicinske književnosti* (sv. 1, 1957) i *O meštriji pupkoreznoj* (sv. 5, 1958). Dobitnik je mnogobroj-nih nagrada i priznanja, među kojima medalje Georgea Sartona, za životno djelo kao najviše priznanje iz povijesti i filozofije znanosti, odličja viteza Legije časti i spomen-plakete Luje Thallera.

LIT.: V. Dugački, Mirko Dražen Grmek – najistaknutiji hrvatski medicinski enciklopedist (1924.–2000.), Radovi Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža, 2000, 9. • Mirko Dražen Grmek, liječnik, znanstvenik i kozmopolit (zbornik radova), Zagreb 2012.

V. DUGAČKI

grobља, mjesta uređena za pokop preminulih. S obzirom na smještaj mogu biti podzemna, u razini tla ili nadzemna. Tijekom prapovijesti pokojnici su se ukapali u pojedinačnim ili zajedničkim grobovima unutar prostora živih (u špiljama, ispod podova kuća, u jamama unutar naselja). Njihova tijela polagala su se u zemlju okrenuta na bok u ispruženome ili zgrčenome položaju, a uz njih su se prilagali raznovrsni predmeti (keramičko posuđe, oruđe, oružje, nakit) za koje

se vjerovalo da će pokojniku biti potrebni u zagrobnome životu. U kasnome brončanom dobu proširio se obred spaljivanja mrtvih. Pepeo se pohranjivao u žare koje su se potom ukapale u jame unutar prostranih grobnih polja (Hlupići u Maloj Gori, Špičak u Bojačnome, Zlatař), prema kojima je razdoblje dobilo naziv (kultura polja sa žarama). Tijekom starijega željeznog doba, usporedno s obredom spaljivanja, ponovno se počeo primjenjivati obred ukapanja tijela pokojnika, a grobovi društveno značajnih osoba obilježavani su tumulima, nasutim zemljanim humcima bez kamenoga oboda (Podstenje kraj Radoboja, Ravno Brezje kraj Kumrovca, Veliko Trgovišće).

U doba Rimskoga Carstva grobља su bila smještena izvan naselja uz ceste. Tijekom I. i II. st. tijela preminulih uglavnom su se spaljivala, a njihov se pepeo pohranjivao u zemljane jame, urne, škrinje te kamene ili zidane komore. Pripadnici višega društvenog sloja pokapani su s bogatim grobnim prilozima, a njima u spomen podizani su nadgrobni spomenici (stele, nadgrobne are, edikule) i monumentalne grobnice (mauzoleji). Obred spaljivanja počeo se napuštati krajem II. i početkom III. st., kada se pokojnike ponovno počinje ukapati, a u sve širu uporabu ulaze kamene sarkofazi. Na području Hrvatskoga zagorja iz razdoblja antike pronađeni su samo pojedinačni grobovi (Mala Gora kraj Vinagore, Šagudovec kraj Gornje Stubice), a najbliža nekropola nalazi se u Kominu kraj Svetoga Ivana Zeline.

U ranokršćansko doba (IV. st.) vjernici su se pokapali uz grobove mučenika (martira). U V. st. iznad grobova martira počele su se graditi bazilike koje su objedinile okolne grobove vjernika u jedinstvenu cjelinu. Na zasjedanju koncila u Bragi (561) zabranjeno je pokapanje pokojnika unutar crkava, izuzev pripadnika klera (biskupa, opata, svećenika) i visokoga plemstva koji su bili dobročinitelji i pokrovitelji Crkve. Pokapanje mrtvih dopušteno je tek uz vanjski zid crkava, što je rezultiralo formiranjem grobља u njihovoj neposrednoj blizini. Na lokalitetu crkve Majke Božje Gorske u Loboru pronađeni su ostatci jednoga od najstarijih srednjovjekovnih grobља na području kontinentalne Hrvatske koji potječu iz IX. i X. st. Pravo ukopa imale su župne crkve, a u slučajevima kada se ona nalazila predaleko od neke zajednice, pravo ukopa moglo se dodijeliti obližnjoj filijalnoj kapeli (kapele Blažene Djevice Marije u Klupcima, sv. Jakova u Donjoj Batini, sv. Petra u Gotalovcu itd.). Zemlja na grobљу obavezno je morala biti posvećena, a grobље odijeljeno od ostatka zajednice jarkom, ogradom ili zidom (cinktorom). Broj župnih grobља značajno je porastao tijekom zreloga srednjeg vijeka (XI–XII. st.) restrukturiranjem ustrojstva župa, koje je rezultiralo povećanjem njihova broja i izgradnjom brojnih novih župnih crkava. Osim crkava i područnih kapela, pravo ukopa imale su bolnice (hospitoli) i samostani. Nakon što je u nekadašnjoj pavlinskoj crkvi u Lepoglavi sahranjen I. Korvin (1504), nezakoniti sin hrvatsko-ugarskoga kralja Matije Korvina, leopoglavska